

Павловська Л. І.Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**ВИДИ Й ЦІЛІ ЧИТАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті йдеться про застосування оригінальних та адаптованих художніх творів німецькою мовою в немовних вищих навчальних закладах. Указується на потенційні можливості читання німецькою мовою для підвищення мотивації студентів. Констатується, що іноземна мова – це засіб, а не мета, тому її краще вивчати в природний спосіб, під час спілкування із цікавими співрозмовниками або читання захопливих книг. Однією з умов розвитку ініціативної комунікативної компетентності є робота над набуттям навичок вільного й усвідомленого читання іноземною мовою. Літературні тексти можуть викликати в студентів зацікавлення та інтерес. Особливе значення в навчанні іноземних мов мають критерії відбору тексту, принципи, цілі навчання й методи роботи з літературним текстом. Читання – це один із найкращих способів покращити письмову німецьку мову, а також свій словниковий запас. Процес пошуку слів та аналізу структури речень у тексті важливий для підвищення рівня німецької мови. Популярні книги, книги, які екранізовані для кіно й телебачення, стануть у нагоді для студентів, які вивчають німецьку мову. Використання літератури в навчанні та під час вивчення граматики має широкі перспективи. Робота з літературними текстами емоційно впливає на читачів, сприяє їхньому інтелектуальному зростанню. Розглядається метод читання Іллі Франка, метод паралельного тексту (двомовні книги), метод коментованого читання, книги, що містять спеціальні вправи та словники. Успіх методу І. Франка підтверджує, що новизна вражень є важливішою для запам'ятовування, ніж механічне зубріння. Автор рекомендує для прочитання деякі книги, які вже перевірені на практиці. Автор статті зазначає, що використання адаптованої художньої літератури в навчальному процесі формує звичку читати іноземною мовою. Тому стаття наводить на думку про використання оригінальної художньої літератури та спеціальних адаптованих книг під час вивчення іноземної, зокрема німецької, мови. Також варто звернути увагу на формування дидактичної компетентності викладачів. Під час вибору матеріалу для читання рекомендується орієнтуватися на індивідуальні особливості студентів.

Ключові слова: дидактична компетентність, тексти під час викладання мови, адаптована література, німецька мова як іноземна, навичка читання.

Постановка проблеми. Вивчення іноземної мови сьогодні, за словами Олександра Шаленко, секретаря українського відділення Міжнародної асоціації вчителів англійської мови як іноземної (IATEFL), уже «не просто навчальний предмет, а життєве вміння» [14]. Акцентування на вмінні використовувати мову в повсякденному житті відповідає тенденції компетентнісного підходу до навчального процесу.

Відомо, що однією з основних проблем вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах є досить невисокий рівень знання мови вступників. Незважаючи на розуміння майбутніми фахівцями ролі володіння іноземними мовами в посиленні конкурентоспроможності й мобільності, досить часто студенти натрапляють на труднощі під час

засвоєння нового матеріалу, не встигають за необхідністю постійно збільшувати словарний запас, отже, втрачають інтерес і мотивацію до вивчення іноземної мови та, як наслідок, набувають інтелектуальної пасивності [3]. Очевидно, підвищення якості навчання іноземної мови необхідно забезпечувати шляхом підтримки мотивації студентів. Окрім того, завданням вищих навчальних закладів є розвиток творчих здібностей студентів, їхньої здатності до самоосвіти.

Результатом навчання іноземної мови має бути вміння розуміти оригінальну літературу, зокрема вміння читати відповідну спеціалізовану літературу іноземною мовою, здійснювати уне спілкування в діалогічній і монологічній формах,

спілкування в писемній формі, уміння обговорювати технічні проблеми. Метою навчання є набуття студентами навичок використання іноземної мови: говоріння, письма, аудіювання, читання. Освітньо-професійними програми підготовки передбачається, зокрема, розширювати читацький досвід студентів, збагачувати їхню ерудицію, виховувати естетичний смак шляхом усвідомлення естетичної цінності художніх творів зарубіжної класики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання навчання читання як фахових, так і художніх і публіцистичних текстів іноземною мовою студентів немовних спеціальностей вивчали багато вітчизняних і зарубіжних науковців (О. Тарнопольський, У. Кецик-Зінченко, Л. Бірецька, Н. Сіваєва, Ю. Дегтярьова, І. Гадзевич, Т. Благодарна й ін.).

М. Стрекалова присвятила дисертацію проблемі навчання студентів роботі з іншомовними художніми творами на заняттях із домашнього читання [7]. Вона вказує, що твори художньої літератури варто відбирати з огляду на їх художню, культурну та естетичну цінність, змістовність, автентичність і популярність лексики і стилістики текстів. Проте в роботі М. Стрекалової детально розглядається робота з іншомовними художніми текстами, що призначаються для домашнього читання [7].

О. Соляненко й Д. Дземешкевич зазначають, що питання мотивації студентів закладів вищої освіти МОЗ України під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» є недостатньо висвітленим [6]. Наголошується, що кожен майбутній фахівець має прагнути до постійного самонавчання та саморозвитку в професійній сфері, що потребує достатньої вмотивованості процесу самовдосконалення володіння іноземною мовою. Ними підкреслюється важливість ролі викладача у створенні позитивної мотивації в студентів до вдосконалення іншомовної компетентності [6].

Лорета Дауліувієне наголошує, що метою навчання іноземної мови у вищій освіті є навчання розуміння оригінальної літератури, що складається з різних типів тексту, спеціальних презентацій, а також уміння вирішувати лінгвістичні й комунікативні завдання, пов'язані з курсом [11].

Становить інтерес проведене Л. Лазаренко дослідження читання студентами-економістами автентичних і актуальних фахових матеріалів. Автор підтверджує, що таке читання «сприяє підвищенню мотивації як до вивчення фахової іноземної мови, так і до навчання загалом» [4].

Надзвичайно цікавою є зібрана Т. Колесниковою та Н. Білою статистика щодо читацької активності студентів технічного вищого навчального закладу стосовно літератури іноземними мовами [2]. Вони визначили, зокрема, що «індикаторами мотивації студентів при зверненні до літератури іноземними мовами є передусім цільова спрямованість і характер їхніх інтересів» [2].

К. Беттгер (Böttger) і К. Бюріг (Bührig) здійснили дослідження навчально-пізнавального потенціалу діалогів із художніх творів для навчання німецької мови й підтвердили, що подібне читання збагачує словниковий запас читання [10].

Е. Мацца (Mazza) у роботі «Читання автентичних текстів як основа для вивчення іноземної мови» навела найбільш оцінені читачами переваги такого читання, а саме: спосіб обробки граматичних явищ і нові можливості використання попередніх знань [12].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні використання оригінальних та адаптованих творів художньої літератури під час навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах. Для цього автором проаналізовано достатній обсяг опублікованих матеріалів німецькою та українською мовами, також використовувався напрацьований досвід читання адаптованих книг та оригінальних творів літератури.

Виклад основного матеріалу. Робота з творами художньої літератури мовою оригіналу є важливою та невід'ємною часткою процесу навчання іноземних мов. Самостійна робота студентів, що передбачає домашнє читання іноземною мовою, потребує відповідних навчальних стратегій [7; 8]. Таке читання підвищує ефективність формування комунікативних компетенцій і допомагає вирішувати протягом навчання іноземної мови спеціальні навчальні завдання. Тексти мають вирішальне значення під час вивчення іноземних мов, тому що тексти можуть використовуватися не тільки для передачі мови, а й для передачі й розширення знань із фахових дисциплін. Текстова компетенція, тобто сприйнятливості та продуктивне поводження з текстами, вважається однією з найбільш важливих ключових компетенцій, яка не тільки фундаментально важлива для успішної шкільної та академічної кар'єри, а й незамінна для участі в повсякденному й професійному житті. Важливу роль відіграє використання технік і стратегій читання, а також усвідомлення індивідуальних сильних і слабких сторін під час роботи зі спеціальними текстами, створеними німецькою мовою.

Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (стратегічний документ, підготовлений Радою Європи з метою стандартизації вимог щодо рівнів володіння іноземною мовою, навчання/вивчення іноземної мови та оцінювання), а також вимог Міністерства освіти і науки України, випускник-бакалавр після чотирьох років навчання повинен мати реальний рівень володіння іноземною мовою B2 (незалежний користувач). Такий рівень передбачає розуміння основної ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, зокрема здатність до участі в дискусії за фахом, тобто можливість вільного спілкування з носіями мови. Отже, плідна робота з текстами є необхідною умовою для досягнення потрібного рівня володіння іноземною мовою. Видається цікавим, що термін «робота з текстом» (“Textarbeit”) – це особливий термін німецької дидактики іноземної мови, адже ні в англійській, ні у французькій мові немає аналогічного встановленого терміна для роботи з текстами на уроках іноземної мови [13]. Тексти були й завжди будуть невід’ємною частиною навчання іноземних мов. У статті розглядаються методики формування в студентів немовних навчальних закладів стратегій роботи з художніми творами іноземною мовою, зокрема з адаптованими книгами німецькою мовою. Автор також уважає за доцільне навести порівняння варіантів адаптації літературних творів. Останнім часом набули поширення літературні твори німецькою мовою, адаптовані за методом Іллі Михайловича Франка, філолога-германіста, викладача німецької мови. Його книги, а їх уже понад 350, виходять із 2001 року. Метод читання Іллі Франка – це створений ним спосіб адаптації тексту, який сприяє пасивному опануванню мови. Адаптовані за методом І. Франка книги можна використовувати як додатковий метод вивчення та доповнення до розмовної практики. Тексти в таких книгах даються з перекладом, але не з таким перекладом, до якого ми звикли. Речення розбивається на смислові блоки, і в дужках після кожного блоку дається переклад. Крім перекладу, часто наводиться оригінальна форма слова, що допомагає впізнавати форми дієслів. Такий метод відрізняється від методу паралельного тексту, за якого в колонці поряд представлений повний переклад або переклад наводиться в другій половині книги. Автор методики зазначає, що читати подібні книги «можна й без особливих граматичних знань, досить найелементарніших» [1, с. 3; 9]. І. Франк пропонує таке читання на самому початковому етапі вивчення мови. Він уважає:

«Така книга допомагає тим, хто опановує чужу мову, подолати важливий бар’єр: набрати лексику та звикнути до логіки мови, заощадивши багато часу й сил» [1, с. 2–3]. Щоб створити уявлення про запропонований І. Франком формат, наведемо декілька речень з адаптованої ним без спрощення тексту оригіналу книги “Das doppelte Lottchen” німецького письменника Еріха Кестнера.

“Lotte wagt ein schmales Lächeln (Лотта робко/слегка улыбається: «осмеливается на узкую улыбку»); lächeln – улыбається). Kaum, dass man’s sehen kann (так что это едва ли можно увидеть: «едва ли, что это можно увидеть»). Eigentlich nur mit der Lupe (собственно/говоря/, только при помощи лупы). Luise lächelt erleichtert zurück (Луиза с облегчением улыбається в ответ: «назад»; erleichtert – облегченно, с облегчением; erleichtern – облегчать; leicht – легко)”.

“Lotte wagt ein schmales Lächeln. Kaum, dass man’s sehen kann. Eigentlich nur mit der Lupe. Luise lächelt erleichtert zurück” [1, с. 42].

На перший погляд такі коментовані речення видаються дещо перенавантаженими. Але через деякий час додаткові коментарії перестають відволікати й наведені після них оригінальні речення сприймаються з легкістю, як такі, що не заважають слідкувати за безперервним розвитком сюжету. Те, що ця книга варта уваги читачів різного віку, підтверджують численні фільми, зняті за її мотивами. Серед найбільш відомих екранізацій – створена в 1995 році кінокомедія виробництва США під назвою «Двоє: Я і моя тінь» (It Takes Two).

Ілля Франк підготував багато книг на різні смаки. Наведемо як приклад лише декілька назв: «Немецький язык с Ф. Дюрренматтом. Судья и его палач» (“Der Richter und sein Henker”); «Немецький язык с Э. М. Ремарком. Три товарища» (“Drei Kameraden”); «Немецький язык с братьями Гримм» (“Grimms Märchen”); «Немецький язык с А. Селинко. Сегодня мой муж женится» (“Heute heiratet mein Mann”), «Немецький с Артуром Шницлером. С широко закрытыми глазами (Новелла о снах)» (“Traumnovelle”) та ін.

Ілля Михайлович підкреслює, що ефективність його методу буде досягнуто лише, якщо книга виявиться дійсно цікавою для читача. Тому в його творчому доробку представлені книги різних жанрів. За словами І. Франка, мова – це засіб, а не мета, тому найкраще засвоюється не під час спеціального навчання, а, навпаки, коли нею природно користуються під час спілкування із цікавими співрозмовниками або читання захопливих книг [1, с. 2–3; 9]. Успіх методу І. Франка

підтверджує важливість для запам'ятовування не механічного зубріння, а новизни вражень.

Наступний відомий автор адаптованої літератури та різноманітних підручників з вивчення мов – Сергій Олександрович Матвеев, філософ, лінгвіст, редактор, перекладач численних книг з філософії, мовознавства, автор унікальної методики навчання іноземним мовам «Бліц-атака». Його література складається з маленьких завдань і тренінгів, розташованих в оптимальному порядку. Є оптимізовані підручники, які дають змогу згадати забуте або освіжити в пам'яті окремі теми. Сьогоднішні студенти відзначають, що його методика захоплива та легка для сприйняття: навчання проходить невимушено, головне, воно ефективне. Серед останніх його книг привертає увагу «Швидка німецька для ледачих» [5]. На сайті російської цифрової освітньої платформи ЛЕСТА представлений безкоштовний аудіокурс до цієї книги. У цьому навчальному посібнику німецька вимова передається засобами російської графіки (практична транскрипція). С. Матвеев зазначає із цього приводу: «Зразкова вимова, передана за допомогою російських букв, звичайно, умовна, проте, чітко промовляючи слова, ви, безумовно, зможете встановити потрібне спілкування». На превеликий жаль, серед адаптованих С. Матвеевим книг переважає художня література англійською мовою. Проте його внесок у розроблення підручників і самовчителів німецької мови заслуговує на повагу серед бажаючих вивчити мову або вдосконалити свої знання. Серед книг, які призначені для так званого легкого читання, існують також книги, адаптовані за методом коментованого читання, книги, які містять спеціальні вправи та словники, або книги-білінгви, тобто двомовні книги, у яких на кожній сторінці один і той самий текст подано різними мовами, наприклад, у два стовпчики.

Адаптовані книги добре мотивують до вивчення іноземної мови, адже при невисокому рівні володіння іноземною мовою, зокрема німецькою, тільки дуже наполегливим і старанним студентам вистачить терпіння й мотивації для їх читання. Книги, призначені для початківців, не потребують особливих знань граматики, вони допомагають набрати лексику та звикнути до структури мови. В адаптованих книгах, де наводяться дещо скорочені редак-

ції творів, як правило, вилучені або замінені сучасними та простішими рідкісні, застарілі або спеціалізовані слова й вирази. Автор статті зазначає, що застосування адаптованої художньої літератури в навчальному процесі виховує звичку до читання іноземною мовою. До того ж читання взагалі сприятиме розвитку особистості й розумових здібностей студентів, формуванню критичного мислення. Після набуття певного досвіду читання німецькою справжньою насолодою будуть прочитані в оригіналі такі книги, як, наприклад, Бернхард Шлінк «Читець» (Bernhard Schlink “Der Vorleser”), або бестселер Джордж Мойес «До зустрічі з тобою» (Moyes Jojo “Ein ganzes halbes Jahr”), що написані досить доступною для читання німецькою мовою.

Висновки і пропозиції. Для забезпечення опановування студентами читання іноземними мовами необхідні ефективні засоби контролю розуміння текстів. Необхідність такого контролю під час читання адаптованих книг зводиться до мінімуму. Завдяки використанню оригінальних та адаптованих творів художньої літератури під час навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах відбувається знайомство з когнітивною лінгвістикою, створюються широкі можливості для розвитку й удосконалення вмінь і навичок ознайомлювального, пошукового, вибіркового та вивчального читання, навичок перекладу, анотування й реферування автентичних текстів. Робота з текстом у навчанні іноземної мови сприяє розвитку компетенцій, що виходять за рамки володіння іноземною мовою.

З огляду на прагнення викладачів навчити студентів уміння використовувати мову в повсякденному житті, варто приділяти увагу роботі над комунікативною компетенцією. Німецькомовні твори художньої літератури, упроваджені в практику навчання, забезпечують підвищення мотивації вивчення іноземної мови, впливають на зацікавленість студентів і підвищують їхню самооцінку. Не останню роль відіграє також дидактична компетентність викладачів, зокрема вміння викладача орієнтуватися на індивідуальні якості студентів із допомогою у виборі матеріалу для читання відповідно до можливостей і з урахуванням особистого досвіду студентів.

Список літератури:

1. Кестнер Э. Двойная Лоттхен. (Немецкий с Эрихом Кестнером. Метод обучающего чтения Ильи Франка). Москва : Восточная книга, 2012. 400 с.
2. Колесникова Т., Біла Н. Читацька активність студентів технічного ВНЗ (читання літератури іноземними мовами). *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 26–32.
3. Кочарян О. С., Фролова Є. В., Павленко В. М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навчальний посібник. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2011. 40 с.
4. Лазаренко Л. Навчання читання іншомовних фахових текстів студентів економічних спеціальностей як фактор підвищення мотивації до навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Том 3. С. 140–144.
5. Матвеев С. А. Быстрый немецкий для ленивых. Москва : АСТ, 2017. 255 с.
6. Соляненко О. Л., Дземешкевич Д. М. До питання мотивації студентів закладів вищої освіти МОЗ України під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наукових праць. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 63. Т. 2. С. 172–176.
7. Стрекалова М. Д. Методика преподавания аспекта «домашнее чтение» на младших курсах языкового вуза : дисс. ... канд. педагог. наук : 13.00.02. Ярославль, 2008. 257 с.
8. Тарнопольський О. Б. Методики навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навчальний посібник. Київ : Фірма «ІНКОС», 2006. 248 с.
9. Франк И. Немецкая грамматика с человеческим лицом / Deutsche Grammatik mit menschlichem Antlitz. Москва : ВКН, 2019. 240 с.
10. Böttger C., Bührig K. Zum Einsatz von literarischen Texten im Unterricht Wirtschaftsdeutsch. *German as a Foreign Language*. 2000. № 2. S. 1–19.
11. Dauliuvienė L. Leseverstehen beim Erwerb der Fachsprache Deutsch. *Научная электронная библиотека*. 2014. URL: http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/VLVK_051028/1%20sekcija/103_Dauliuviene.pdf (дата звернення: 10.09.2020).
12. Mazza E. Das Lesen authentischer Texte als Grundlage für das Erlernen einer Fremdsprache. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. 2000. № 4 (3). 12 p.
13. Thonhauser I. Textarbeit im Fremdsprachenunterricht als Frage fachdidaktischer Kompetenz. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. 2020. № 25 (1). S. 1451–1470.
14. Іноземна мова: від навчального предмета до життєвого уміння (10 листопада 2016) / Британська Рада в Україні. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/year-of-english/updates/blog/foreign-language-life-skill> (дата звернення: 10.09.2020).

Pavlovska L. I. TYPES AND PURPOSES OF READING IN THE PROCESS OF LEARNING GERMAN IN NON-LANGUAGE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

This article deals with the use of original and adapted works of fiction in non-linguistic higher education institutions. Potential reading opportunities in German are pointed out to increase student motivation. A foreign language is a means, not an end, therefore it is better acquired not during special education, but on the contrary, when a foreign language is used naturally when communicating with interesting interlocutors or when reading enthralling books. One of the conditions for the development of foreign language communicative competence is work on skills acquisition of fluent conscious reading in a foreign language. Literary texts can be used to motivate the work of students. Of particular importance in teaching foreign languages are text selection criteria, principles, learning goals and methods of working with literary text. Reading is one of the best ways to improve your written German, as well as your vocabulary. The process of looking up words and analyzing sentence structures in the text is important in pushing German to the next level. Popular books, adapted for film and television, are perfect for students studying German. The use of literature in grammar teaching and learning has great prospects. Working with literary texts means that the readers are exposed to their aesthetic dimension, which has an emotional effect on them. The article deals with the reading method of Ilya Frank, the method of parallel text (bilingual books), the method of commented reading, books containing special exercises and dictionaries. The success of Frank's method confirms that novelty of impressions is more important for memorization than regular cramming. The author recommends reading some books that have already been tested in practice. The author of the article notes that the use of adapted fiction in the educational process develops the habit of reading in a foreign language. What this article suggests here is therefore the use of original fiction and tailored books in the study of the German language. Attention should be paid to the formation of the didactic competence of teachers. It is necessary to focus on the individual qualities of students when choosing a reading material.

Key words: didactic competence, texts in language teaching, tailored books, German as a foreign language, reading ability.